

‘We kunnen best naar een ecologisch verantwoord eetpatroon’

Het voedingspatroon wijzigen is heel goed mogelijk, betoogt Ruud Zanders, voorzitter van Caring Farmers, een groep boeren die duurzaam werkt. Hij spreekt dinsdagavond de Duurzame Troonrede uit. ‘Ooit zijn we te vet, te zoet, te zout gaan eten. Dus waarom zouden we niet naar een ecologisch verantwoord eetpatroon gaan?’

[Ruud Zanders](#) 4 september 2023

Ons voedsel, onze eerste levensbehoefte, vindt al duizenden jaren zijn oorsprong in landbouw. Na de tijd van jagers en verzamelaars wisten we als boeren hoe we steeds meer voedsel konden produceren met ons land. Die productiedrang speelt de aarde nu parten. Dat ons huidige landbouwsysteem aan verandering toe is, zal niemand meer betwisten. Oké, bijna niemand dan. Maar de grote vraag is hoe we dan verder kunnen en moeten.

Het langverwachte landbouwakkoord is er niet gekomen. Voor velen was dit een grote teleurstelling. Tegelijkertijd biedt het niet-landbouwakkoord vele kansen. Het lijkt er namelijk ook op dat het niet-landbouwakkoord een akkoord zou zijn geworden dat doorging op dezelfde weg, met alleen wat kleine aanpassingen. De radicale wijziging die nodig is, staat er dan ook niet in. Wat we nodig hebben is een voedselakkoord. Het gaat namelijk niet alleen over de productie, maar ook de consumptie is een wezenlijk onderdeel van zo’n voedselakkoord.

Het uitgangspunt bij het voedselakkoord is dat we gaan produceren én consumeren binnen de draagkracht van de aarde. Daarvoor is kringloopdenken van belang. Voormalig minister Schouten van het ministerie van landbouw, natuur en voedselkwaliteit heeft hiervoor al in 2017 een eerste aanzet gedaan. Het idee was goed, de verdere uitwerking uiterst belabberd. De ontevredenheid daarover heeft overigens in 2019 geleid tot de oprichting van de Caring Farmers.

[Met de bodem beginnen](#)

Zoals een Limburgse vlaai begint met de bodem, zo begint ook het voedselakkoord met de bodem. Het is noodzakelijk dat de juiste hoeveelheid organische stof, dus de juiste hoeveelheid plantenresten, in de bodem aanwezig is. Praktisch zal hier het teeltplan op aangepast moeten worden. Er kan door minder grondbewerking voorkomen worden dat koolstof de lucht in gaat als broeikasgas. Chemische bestrijdingsmiddelen hebben een groot effect op het bodemleven, op het milieu en op biodiversiteit in en op de bodem. Het gebruik hiervan moet daarom zeer voorzichtig worden ingezet, en uiteindelijk geheel worden afgebouwd.

De bodem dient gevoed te worden. Kunstmest kunnen we daarbij achterwege laten. Dierlijke mest is prima te benutten voor de bodem. Verder kunnen reststromen van het land en uit de voedingsindustrie gebruikt worden als bodemverbeteraar. Er wordt dan niet alleen gekeken naar de opbrengst van het gewas per hectare, maar ook naar de resten van het gewas die je nodig hebt voor de bodem.

Er kan geen sprake zijn van een echte kringloop zolang we onze eigen excretie door het toilet spoelen. Daar gaan veel kostbare grondstoffen mee verloren. Een groot deel van wat we in onze mond stoppen komt er ook weer uit. Dit kan weer terug in de bodem om vervolgens een volgende generatie planten groot te brengen.

Voedselbos kan een volledig dieet verzorgen

Ook nieuwe vormen van landbouw zijn de moeite waard en dragen bij aan een leefbare aarde. Voedselbossen kunnen bijdragen aan gevarieerde, onbespoten, eiwitrijke plantaardige voeding en gezondere lucht, betere waterkwaliteit en meer recreatiegebied. Gezondere natuur om in te verblijven, zorgt voor een betere gezondheid van onszelf. En dat leidt weer tot besparing in zorgkosten. Recente onderzoeken tonen aan dat een voedselbos een volledig dieet voor een mens kan verzorgen. Eén hectare voedselbos kan zes tot acht mensen voeden. Voor een natuurlijk systeem in zo'n bos dient het voedselbos wel minimaal 20 hectare groot te zijn. Dergelijke nieuwe ontwikkelingen kunnen net zo revolutionair zijn als destijds het ontstaan van de intensieve veehouderij.

Verder is in 2022 een geheel veganistische akkerbouwer agrarisch ondernemer van het jaar geworden. Hij maakt helemaal geen gebruik meer van dieren in zijn voedselsysteem. Ook dat verdient navolging. Hij laat zien dat de bodem ook geheel plantaardig te voeden is.

Hiermee komen we automatisch bij de dieren terecht. Voor het produceren van voedsel voor dieren, gebruiken we nu vruchtbaar land en dat is verspilling. Momenteel wordt 40 procent van de vruchtbare landbouwgrond benut voor het produceren van veevoer. Het is oneerlijk en onvoorstelbaar dat we liever onze dieren voeden voor ons eigen genot en gewin dan mensen die daadwerkelijk honger hebben.

We zouden alleen graasdieren moeten houden op gronden die niet geschikt zijn voor akkerbouw en varkens en kippen moeten we uitsluitend voeden met reststromen van het land en van humane consumptie. Het moet geen doel op zich zijn om productiedieren te houden, alleen maar om ze, of hun producten, op te eten.

Benutte dieren met respect behandelen

In de vorige eeuw zijn we massaal dieren gaan fokken en houden ten behoeve van de productie van dierlijke eiwitten. Tegenwoordig is er echter veel wetenschappelijk ethologisch onderzoek bekend over het gevoelsleven, emoties en de intelligentie van dieren. Dat verplicht ons om heel zorgvuldig met dieren om te gaan. Daarom moeten we de dieren *dié* we nog benutten met zoveel mogelijk respect behandelen. Dit betekent minimaal veel daglicht, frisse lucht en uitloopmogelijkheden.

Als we echter eerlijk kijken wat we andere levende wezens aandoen, dan zouden we vanuit die optiek tot geen andere conclusie kunnen komen dan dat het houden van dieren voor ons voedsel überhaupt niet gerechtvaardigd is. Dat lijkt op korte termijn een utopie, maar voor de wat langere termijn het onderzoeken en het streven waard.

Het voedselakkoord gaat bijdragen aan gezond en lekker eten binnen de kaders van de planeet. Daarom moeten we focussen op het produceren van gezonde producten. Momenteel past 80 procent van de producten die gekocht kunnen worden in de supermarkt niet in de

schijf van vijf. Dit is onvoorstelbaar. Van belang is dat we gezond voedsel beter beschikbaar en goedkoper maken dan ongezond en onduurzaam voedsel.

Korte keten vergroot de vitaliteit van de lokale gemeenschap

De afgelopen tien jaar ontwikkelden zich al van onderop de zogenoemde korte ketens: minder schakels om voedsel uit de regio op het bord van de burger te krijgen. In bestaande ketens zijn hiervan reeds diverse voorbeelden te noemen. Er zijn hieruit ook diverse mooie nieuwe ondernemingen en initiatieven ontstaan waarbij boeren en burgers nauw samenwerken, zoals Herenboeren en CSA's. Ontwikkeling van de lokale korte keten vergroot de vitaliteit van de lokale gemeenschap.

Het argument dat de consument hier niet voor wil betalen, is nooit van toepassing. We moeten de consument helpen om te zorgen dat hij ook de goede dingen kán doen. Met andere woorden: waarom zouden we 'slechte' dingen nog aanbieden? Het voedselakkoord heeft logischerwijs effect op de producten die we gaan maken en daarmee ook op de producten die te koop zijn. Als gevolg daarvan zal het consumptiepatroon óók moeten wijzigen. 'Een illusie', wordt dan vaak gezegd. Maar we wijzigen toch voortdurend ons consumptiepatroon? Ooit zijn we ook meer vlees gaan eten, te veel. Ooit zijn we te vet, te zoet, te zout gaan eten. Dus waarom zouden we niet naar een ecologisch verantwoord eetpatroon gaan? Een patroon dat de aarde niet uitbuit. Simpel gezegd betekent het voedselakkoord dat we meer plantaardig gaan eten en veel minder dierlijk. Tot het moment dat we misschien geheel zonder dierlijke producten gaan leven en plantenresten, voedingsresten en humane mest als meststof gaat dienen.

Boeren, dierenartsen, dokters en consumenten verenigd

De eerste aanzetten tot een voedselakkoord zijn reeds gedaan. Bijvoorbeeld via het [GroenBoerenPlan](#) wat geschreven is door vijf boerenorganisaties. Of met de opzet van de Caring Community samen met de Caring Vets en de Caring Doctors. Hier verenigen boeren, dierenartsen, dokters en consumenten zich die toe willen naar een duurzaam en gezond voedselsysteem.

Dit alles is helemaal niet zo moeilijk te realiseren. Er zijn vele praktische zaken die we morgen kunnen uitvoeren. Kijk hierbij naar het [Groenboerenplan](#). Denk dan aan het verhogen van onderzoeksbudgetten, het doorvoeren van eerlijke prijzen waar ook de kosten van klimaat in berekend worden, het geven van voorlichting over duurzame voeding, het verankeren van duurzame voedselproductie in het onderwijs en het verlagen van btw op groente en fruit.

Maar als dan onze minister-president gaat vertellen dat het echt allemaal niet zo gemakkelijk is, dat het al begint met de vraag 'wat is nu precies groente en fruit?'. Ja, dan wordt het moeilijk. Dan blijven we liever praten dan doen. Er is niet voor niets een gezegde: 'waar een wil is, is een weg'. Het begint dan ook met de echte wil om ons voedselsysteem radicaal te wijzigen. Dat is spannend. We gaan namelijk lopen en weten niet precies of we het juiste pad bewandelen. Maar er zijn meerdere wegen naar Rome. Eén ding weten we echter zeker: de huidige weg is doodlopend. Durf te kiezen en ga aan de slag.

Mocht ons voedsel uiteindelijk duurder worden, dan is dat een sociaal en politiek vraagstuk dat daar opgelost moet worden. We laten niemand vallen. Dat produceren en consumeren

binnen de draagkracht van de aarde te veel geld zou kosten, kan nooit het argument zijn om dan maar te gaan produceren en consumeren buiten de draagkracht van de aarde.

Wie is Ruud Zanders?

De Duurzame Troonrede bestaat sinds 2012 en wordt steeds uitgesproken twee weken voor Prinsjesdag als de koning de Troonrede van het kabinet voorleest. Dit is een ingekorte versie. De elfde editie wordt dinsdagavond 5 september uitgesproken door Ruud Zanders, voorzitter van Caring Farmers. Deze groep boeren wil laten zien hoe de landbouw kan veranderen en was vorig jaar de winnaar van de Duurzame 100 van Trouw. Ruud Zanders is oprichter en mede-eigenaar van het diervriendelijke pluimveebedrijf Kipster, dat eieren levert aan onder meer Lidl en de dieren voert met voedselresten. Er zijn vestigingen in Nederland en in de Verenigde Staten.